

בעת מחלוקת

מתווכחים באחריות

יום הזיכרון ה-31 לרצח ראש הממשלה ושר הביטחון יצחק רבין,
י"ב בחשוון תשנ"ו, 4.11.95 | الذكرى ال-31 لغتيال رئيس الحكومة
وزير الدفاع اسحاق رابين

הקמפיין
הישראלי

משרד החינוך

הקמפיין
הישראלי
מרכז יצחק רבין

משרד החינוך

יום הזיכרון ה-31 לרצח ראש הממשלה ושר הביטחון יצחק רבין

בעת מחלוקת

מתווכחים באחריות

ערכת פעילות לכיתות ז'-י"ב

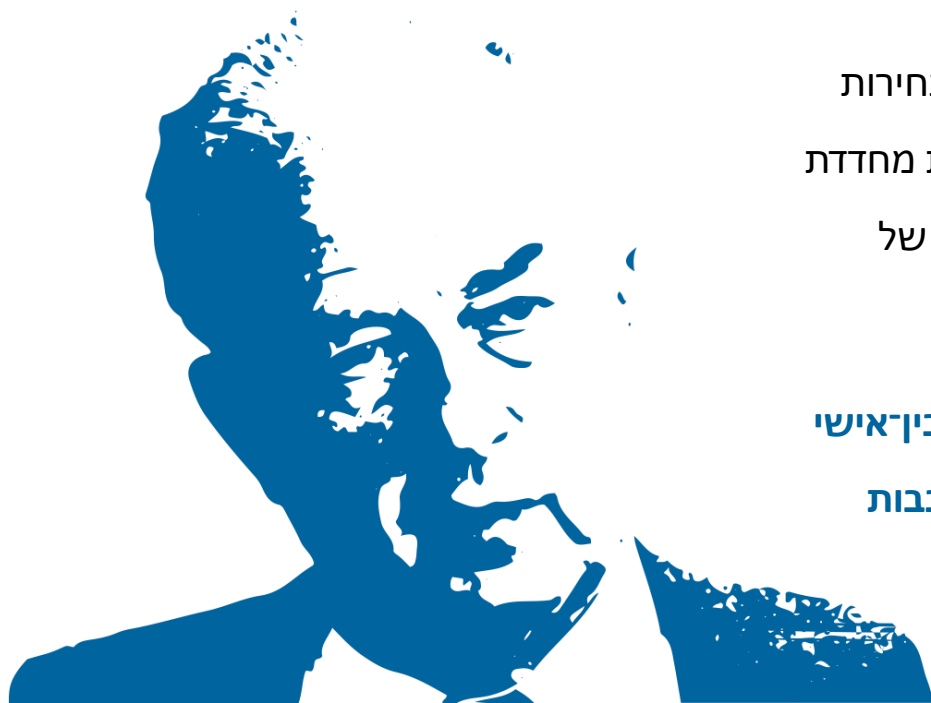
הקדמה

בחברה דמוקרטית, מגוונת ומרובת-תרבויות כמו החברה הישראלית, מחלוקות הן חלק טבעי, חיוני ומפרה של החיים המשותפים. הן מבטאות ריבוי של השקפות עולם, זהויות, ערכים ואינטרסים ואת רצונם של אזרחיות ואזרחים להשתתף בעיצוב המרחב הציבורי ועתידם.

קיומה של מחלוקת מבטאת מעורבות, אכפתיות ורצון להשמיע קול ולהשפיע. אולם, כאשר מחלוקת רעיונית או פוליטית אינה מנוהלת באחריות או חורגת מגבולות השיח הדמוקרטי, היא מאיימת על חוסנה של החברה ועל התשתית הדמוקרטית המאפשרת את קיומה של המחלוקת עצמה. רצח ראש הממשלה יצחק רבין הוא תזכורת כואבת למחירה של הידרדרות ממחלוקת פוליטית נוקבת לאלימות ולערעור יסודות החוק והדמוקרטיה.

השנה יצוין יום הזיכרון לרצח ראש הממשלה ושר הביטחון יצחק רבין, ימים ספורים לפני הבחירות הכלליות. סמיכות זו מעניקה ליום הזיכרון משמעות מיוחדת, שכן מטבעה, מערכת הבחירות מחדדת מחלוקות, מעצימה את השונות הקיימת ממילא בשיח הציבורי ומעמידה במבחן את יכולתה של החברה הישראלית לנהל באופן אחראי מחלוקת – חריפה ככל שתהיה.

אחת ממשימותיה המרכזיות של מערכת החינוך, בפרט בעת הזו, היא לחזק את האמון הבין-אישי והחברתי ולהעניק לתלמידות ולתלמידים כלים להקשבה, לחשיבה ביקורתית, לראיית מורכבות ולניהול אחראי של מחלוקת.

מטרות

- להבין כי מחלוקת היא חלק טבעי ולגיטימי מחיים בחברה דמוקרטית.
- להבחין בין שאלת הלגיטימיות של השיח לבין שאלת האחריות באופן ניהול, ולזהות מצבים שבהם נחצים גבולות בשיח הדמוקרטי.
- לתרגל הקשבה לעמדה שונה והבעת עמדה באופן ברור, מנומק ומכבד.
- לפתח יכולת להתמודד עם אי־הסכמה ולנהל מחלוקת בלי לבטל את האחר או לקטוע את השיח.
- לגבש כללים מעשיים לניהול אחראי של מחלוקת בכיתה, ברשת ובמרחב הציבורי.
- להעמיק במשמעותו של יום הזיכרון הממלכתי לרצח ראש הממשלה ושר הביטחון יצחק רבין באמצעות הקישור בין זיכרון הרצח לבין המחויבות לנהל מחלוקת פוליטית ללא אלימות.

בעת מחלוקת

מתווכחים באחריות

יום הזיכרון ה-31 לרצח ראש הממשלה ושר הביטחון יצחק רבין,
י"ב בחשוון תשנ"ו, 4.11.95 | الذكري ال-31 لاعتقال رئيس الحكومة
وزير الدفاع اسحاق رابين

הכינוי
הישראלי

מרכז יצחק רבין

משרד החינוך

בעת מחלוקת

ערכת הפעילות

ערכה זו כוללת מגוון פעילויות. מומלץ לעבור עליהן מבעוד מועד ולבחור מתוך ההיצע את הפעילויות ההולמות ביותר את כיתתך: תואמות את אופי הכיתה, את רוח בית הספר ואת המשאבים העומדים לרשותך.

הערכה בנויה במצגת PowerPoint כדי לאפשר התאמה של השיעור לצרכי הכיתה.

יש להוריד את המצגת למחשב לשמור עותק מותאם ולמחוק או להסתיר את השקופיות שאינן נדרשות לשיעור.

במצגת מופיעים שני סוגי שקופיות:

שקופיות כחולות, המיועדות למורה וכוללות הנחיות להובלת הפעילות, שאלות לדיון ודגשים פדגוגיים. מומלץ שלא להקרין אותן לתלמידות ולתלמידים.

שקופיות לבנות, המיועדות להקרנה בכיתה ומשמשות חלק מן הפעילות עם התלמידות והתלמידים.

לקראת השיעור מומלץ להשאיר במצגת המיועדת להקרנה רק את השקופיות הלבנות השייכות לפעילויות שנבחרו.

* משך הפעילות משתנה בהתאם לבחירות הפדגוגיות של המורה בכיתה.

בעת מחלוקת

מתווכחים באחריות

יום הזיכרון ה-31 לרצח ראש הממשלה ושר הביטחון יצחק רבין,
י"ב בחשוון תשנ"ו, 4.11.95 | الذكري ال-31 لغتيال رئيس الحكومة
وزير الدفاع اسحاق رابين

הכינוי
הישראלי

משרד החינוך

בעת מחלוקת

תוכן ערכת הפעילות

פעילות	שכבת גיל	זמן
פעילות פתיחה: יצחק רבין	ז'-י"ב	משתנה*
מדרש כרזה	ז'-י"ב	15-25 דקות
תרבות המחלוקת	ז'-י"ב	35-45 דקות
מן המחלוקת אל הוויכוח	י'-י"ב	45 דקות
בעת מחלוקת: מתווכחים באחריות	ז'-י"ב	משתנה*

בעת מחלוקת

מתווכחים באחריות

יום הזיכרון ה-31 לרצח ראש הממשלה ושר הביטחון יצחק רבין,
י"ב בחשוון תשנ"ו, 4.11.95 | الذكرى ال-31 لغتيال رئيس الحكومة
وزير الدفاع اسحاق رابين

הכשרה
מרכז יצחק רבין

משרד החינוך

יצחק רבין, יליד ירושלים, חניך בית הספר החקלאי כדורי, חייל ומפקד בפלמ"ח ובצה"ל, רמטכ"ל הניצחון במלחמת ששת הימים, שגריר ישראל בארצות הברית, ראש הממשלה בזמן מבצע אנטבה, חותם הסכם השלום עם ירדן והסכם הביניים עם הפלסטינים.

נרצח בידי מתנקש יהודי על רקע אידאולוגי ופוליטי.

הדי שלוש היריות שנורו אז, בביכר, בליל שבת, י"ב בחשוון תשנ"ו, 4.11.1995,

עדיין נשמעים בעוצמה רבה.

[לצפייה בסרט על חייו ומותו של יצחק רבין](#)

למורה

בשקופיות 7-12 יש התייחסות לציטטות של יצחק רבין,

אשר רלוונטיות גם היום, שלושים ואחת שנים אחרי מותו.

ציטטות אלה יאפשרו לתלמידים להכיר את העמדות, התפיסות והערכים שהנחו את יצחק רבין כראש ממשלה בין השנים 1992-1995, וכן לבחון את הזיקה בין המסרים העולים מהן לבין החברה והמדינה הישראלית היום.

{מומלץ לבחור שניים עד שלושה ציטוטים בהתאם למטרת השיעור ולזמן העומד לרשות המורה}

קורות חייו של יצחק רבין, על שלל התפקידים הציבוריים שמילא, מלמדים על מסירותו ואהבתו למדינת ישראל, ומבטאים את אמונתו כי פעילות אזרחית למען החברה והמדינה היא משאב משמעותי ומרכיב הכרחי בחוסנה של החברה והמדינה.

[הציטוטים](#) בשקופיות הבאות, מלמדים עוד עליו: על חזונו באשר לחברה הישראלית ומדינת ישראל ועל ההקשר ההיסטורי בתוכו פעל.

”

אנחנו נמצאים בימים אלה באחת השעות הגורליות והחשובות ביותר [...] בעיצומו של תהליך עיצובו של העם היהודי ועיצובה של המדינה לדורות.
זוהי שעה של התחבטויות קשות, גם ויכוחים סוערים, אבל חשוב שנדע [...] לנגד עינינו תמיד המימרה העתיקה: 'כל ישראל ערבים זה לזה' [...] וגורל אחד משותף לכולנו.”

(יצחק רבין, 1994)

- ☐ מה דעתך על הדברים שאמר יצחק רבין לפני שלושים ושתיים שנים?
- ☐ האם הם מתאימים גם לימים אלה? מדוע?
- ☐ במה מסייעת הידיעה או ההבנה ש"גורל אחד משותף לכולנו"?

”

גם אם אין רואים עין בעין, גם אם יש חילוקי דעות ובלבד שהם אינם בבחינת
'ייהרג ובל יעבור', גם אם יש הבדלים וניואנסים, טוב וחשוב להתווכח, אבל גם
לחרוק שיניים, לנשוח שפתיים ולהמשיך יחד, כדי להגיע למטרה המשותפת...”

(יצחק רבין, 1993)

☐ מהי אותה "מטרה משותפת" שעליה מדבר יצחק רבין?

☐ האם מטרה זו רלוונטית גם היום, בשנת 2026?

☐ האם גם לדעתך צריך "לחרוק שיניים, לנשוח שפתיים, להמשיך יחד" כדי להשיגה? מדוע?

בנאומו בטקס קבלת פרס נובל לשלום, אמר יצחק רבין:

”

[...] כשם שאין טביעות אצבעות הדומות בעולם, כך בני האדם שונים. כך גם המדינות [...] ואולם יש מסר אוניברסלי אחד שיכול לחבוק עולם ומלואו, שיכול להיות משותף למשטרים שונים, לגזעים שאינם דומים, לתרבויות זרות, אחת לרעותה. זהו המסר ההולך עם העם היהודי כבר אלפי שנים, ולידתו בספר הספרים שהוריש עמנו לכל בני תרבות [...] קדושת החיים.”

☐ מהיכרותך עם סיפור חייו של יצחק רבין: אילו בחירות שבחר ופעולות שביצע ביטאו את ערך קדושת החיים?

☐ אילו בחירות ופעולות של בני אדם ומדינות יכולות לסייע בשימור ערך זה?

בנאומו האחרון, ביום שבת, 4.11.1995 בביכר מלכי ישראל, אמר יצחק רבין:

”

אלימות היא כרסום יסוד הדמוקרטיה הישראלית. יש לגנות אותה, להוקיע אותה, לבודד אותה. זו לא דרכה של מדינת ישראל.

בדמוקרטיה יכולות להיות מחלוקות, אך ההכרעה תהיה בבחירות דמוקרטיות.”

❑ מה דעתכם על המשפט הזה? מהי עמדתו של יצחק רבין לגבי מחלוקות?

❑ מה הכוונה במשפט "אלימות היא כרסום יסוד הדמוקרטיה"?

בעת מחלוקת

מתווכחים באחריות

1. מה רואים בכרזה?

2. מדוע לדעתכם הוחלט לעסוק השנה בנושא "בעת מחלוקת:

מתווכחים באחריות"? כיצד נושא זה מתקשר למציאות חיינו?

3. אילו מחשבות הכרזה מעוררת?

4. איזה מסר מעבירה הכרזה?

5. מה לדעתכם משמעות הייצוגים הגרפיים המופיעים בכרזה?

מדרש כרזה

שאלות לדיון
לבחירת
המורה

בעת מחלוקת

מתווכחים באחריות

7. על אילו עוד נורמות התנהגות ראוי לשמור בעת מחלוקת?

8. מה לדעתך הקשר בין הכרזה לבין יום הזיכרון לרצח יצחק רבין?

9. איזה מסר מעבירה הכרזה לגבי תפקיד האזרחים והאזרחיות

בישראל?

10. איזה מסר מעבירה הכרזה לגבי החברה הישראלית,

בהווה ובעתיד?

בעת מחלוקת

מתווכחים באחריות

תרבות המחלוקת

(מומלץ לתלמידי ותלמידות חט"ב וחט"ע)

למורה

-1-

פתיחה (5–10 דקות)

המורה תציג את השקף ובו הביטויים:

- תרגיל חילוק
- תוכנית החלוקה
- סלע המחלוקת
- חולק עליך, אחי!
- אהובתי, אחלוק איתך את כל מה שיש לי
- חלקת אדמה
- מחלקת כינוך

ותשאל:

מהו המכנה המשותף לכל המילים והביטויים המופיעים בשקף?

- לאחר איסוף מספר תשובות, תסמן המורה את המילים הרלוונטיות ותחשוף או תדגיש על גבי הלוח את השורש המשותף לכל הביטויים: **חל"ק**.

תרבות המחלוקת

(מומלץ לתלמידי ותלמידות חט"ב וחט"ע)

למורה

-2-

פתיחה

אנו מציינים היום את יום הזיכרון הממלכתי לרצח ראש הממשלה ושר הביטחון יצחק רבין. לפני שלושים ואחת שנים נרצח יצחק רבין בידי מתנקש יהודי, שחלק על דרכו הפוליטית והתנגד למהלכים שהוביל.

הנושא שבו נעסוק היום הוא "בעת מחלוקת". גם כיום אנו חיים בחברה שיש בה מחלוקות עמוקות. מחלוקת היא חלק טבעי מחייה של חברה דמוקרטית, אך רצח יצחק רבין מזכיר לנו שאופן ניהולה עלול לחצות את גבולות השיח הדמוקרטי ולהידרדר לדה־לגיטימציה, להסתה ולאלימות.

ניתן לאמר:

כדי להבין כיצד ראוי לנהל מחלוקת, נתחיל דווקא מהמילה עצמה. המילים והביטויים שהוצגו בשקף נגזרו כולם מן השורש חל"ק – וכך גם המילה מחלוקת.

מהו המכנה המשותף לכל המילים והביטויים המופיעים בשקף?

סלע המחלוקת

תרגיל חילוק

חולק עליך אחי!

תוכנית החלוקה

אהובתי, אחלוק איתך את כל מה שיש לי

מחלקת כינוך

חלקת אדמה

תרבות המחלוקת

למורה

-3-

גוף המערך (10–15 דקות)

המורה תשאל:

חישבו על היממה האחרונה. כמה מחלוקות ניהלתם במהלכה? עם מי ובאיזה נושא?
המורה תאסוף את תשובות התלמידים והתלמידות ותכתוב אותן על הלוח באמצעות

טבלה:

באיזה נושא?	עם מי?	כמה מחלוקות ניהלתי ביממה האחרונה?

המורה תשאל:

מה ניתן ללמוד על מקומה של המחלוקת בחייכם?

תרבות המחלוקת

[illegible]

תרבות המחלוקת

למורה

-4-

המורה תשאל:

מה הקשר, לדעתכם, בין השורש חל"ק לבין המילה "מחלוקת"?
מה בעצם "מתחלק" כאשר נוצרת מחלוקת?

למורה:

התלמידים עשויים להציע שלל תשובות, וביניהן:

הדעות מתחלקות; הקבוצה נחלקת למחנות; אנשים תופסים חלקים שונים של אותה המציאות; דבר שהיה משותף כבר אינו מוסכם על כולם; לפעמים גם היחסים בין האנשים נפגעים או "נחתכים".

תשובות התלמידים יסייעו במעבר לפעילות הבאה:

תרבות המחלוקת

למורה

-5-

המורה תבקש מהכיתה להתחלק לקבוצות של ארבעה-חמישה תלמידים ותלמידות.
כל קבוצה תקבל מהמורה כרטיסיות שעליהן הביטויים הבאים:

להתחלק לקבוצות	הדעות חלוקות	לחלוק חוויה	מחלקה בארגון	לקחת חלק	סלע מחלוקת
לחלוק על דעה	חלוקת העוגה	לחלוק אחריות	שנוי במחלוקת	חלקי השלם	לחלוק מרחב

המורה תבקש מהקבוצות לנסות ולמיין את הביטויים לשלוש קבוצות על בסיס מיון כלשהו (מבלי להציע עזרה במציאת בסיס המיון).

- בתום 5–7 דקות, תבקש המורה מכל קבוצה לבחור נציג שיציג את תוצרי הקבוצה.
- בתום ההצגה במליאה, ניתן להציג את [הטבלה הבאה](#) ולומר:
הינה מיון שחשבתי עליו, מה דעתכם?

תרבות המחלוקת

חלוקה והפרדה

- להתחלק לקבוצות
- חלוקת העוגה
- חלקי השלם
- מחלקה בארגון

שייכות ושיתוף

- לקחת חלק
- לחלוק חוויה
- לחלוק אחריות
- לחלוק מרחב

אי-הסכמה ומחלוקת

- לחלוק על דעה
- הדעות חלוקות
- שנוי במחלוקת
- סלע מחלוקת

תרבות המחלוקת

למורה

-6-

המורה תשאל:

מה ניתן לדעתכם ללמוד על המושג מחלוקת, על בסיס המילים והביטויים הרבים שניתן ליצור מהשורש חל"ק וההצעות למיון שמצאתם?

בתום תשובות התלמידים ולפני מעבר לפעילות הבאה, ניתן לסכם:

אנחנו יכולים להיות חלקים שונים, לחלוק זה על זה, ובכל זאת לקחת חלק באותו מרחב ולחלוק חיים משותפים.

אפשר לחלוק על האחר, לחלוק איתו את המרחב, ולהישאר חלק מאותו שלם. השלם המשותף אינו מחייב אחידות. הוא המסגרת האזרחית והדמוקרטית שבתוכה מתקיימים ההבדלים.

מכאן, נובעת האחריות שלנו בעת מחלוקת: לא רק לשאול מה מותר לנו לומר, אלא גם כיצד אנחנו בוחרים לנהל את המחלוקת עם מי שממשיך לחלוק איתנו אותו מרחב ואותו בית משותף.

המורה תנחה:

בואו נבדוק האם זה מתיישב עם היום-יום שלכם. נחזור לטבלת המחלוקות שניהלתם ביממה האחרונה וננסה להבין לגבי כל מחלוקת שתוארה:

1. כיצד נפתרה המחלוקת אם בכלל?

2. האם נשארתם חלק מאותו מרחב?

3. האם נותרתם חלק מאותו שלם?

4. מדוע זה כך?

מסקנה: אפשר לחלוק עם אדם ואפשר לחלוק עליו בו־זמנית.

”

בנאומו משנת 1994, התייחס לכך יצחק רבין כשאמר:

זוהי שעה של התחבטויות קשות, גם ויכוחים סוערים, אבל חשוב שנדע [...]

גורל אחד משותף לכולנו. ”

תרגיל (10–15 דקות)

הכיתה תסודר בחצי גורן, מול הלוח. על הריצפה דפי A4 ועליהם הכיתוב:

"מתלבט/ת", "תלוי בנסיבות"

המורה תנחה את התלמידים להקשיב לכל משפט עמדה שהיא מקריאה: תלמידים שמסכימים עם משפט העמדה, מתבקשים לקום. תלמידים המתנגדים לו, מתבקשים לשבת. תלמידים מתלבטים, ירימו שלט מתאים מהרצפה.

משפטי העמדה:

1. כדאי לבטל את שיעורי הבית מחטיבת הביניים ואילך.
2. יום הלימודים צריך להתחיל שעה מאוחר יותר.
3. חופשת הקיץ צריכה להיות ארוכה יותר.
4. יש לאפשר להיבחן עם חומר פתוח.

מומלץ לשאול:

- מה ניתן ללמוד מהתרגיל עליכם ועל הנושאים שעלו ממשפטי העמדה?
- האם הופתעתם מהעמדות שהביעו חבריכם וחברותיכם לכיתה? מדוע?

מן המחלוקת אל הוויכוח ומהוויכוח אל האחריות

למורה

-8-

המורה תמשיך להקריא משפטי עמדה, עדיין כאלה הקשורים בהוויה הבית־ספרית. בתום כל משפט, יקומו המסכימים עימו והמתלבטים ירימו שלט מתאים.

1. יש לאסור שימוש בטלפונים גם בזמן ההפסקות.
2. תלמידים צריכים להשתתף בקביעת כללי בית הספר.
3. במקרה של הפרת משמעת חמורה מותר להעניש כיתה שלמה.
4. ציונים הם הדרך הטובה ביותר להעריך למידה.

המורה תאפשר לכמה תלמידים החושבים שונה זה מזה, להסביר אחד או שניים מהמשפטים ולהגיב זה לזה.

המורה תקריא משפטי עמדה המעוררים מתח בין ערכים:

מן המחלוקת אל הוויכוח ומהוויכוח אל האחריות

למורה

-9-

1. חשוב יותר לשמור על אחדות הקבוצה מאשר לומר כל מה שאני חושב/ת.
2. יש דעות שאסור לתת להן מקום בשיח.
3. כל עוד אדם אינו נוקט אלימות, מותר לו לומר כל דבר.
4. כאשר הרוב קיבל החלטה, המיעוט צריך להפסיק להתנגד לה.
5. כשאני בטוח/ה שאני צודק/ת, האחריות שלי היא לשכנע את האחר.
6. אפשר לכבד אדם גם כאשר איני מכבד/ת את עמדתו.
7. ויכוח חריף יכול לחזק את הקשר בין אנשים.
8. תפקידו של מנהיג הוא לא למצוא חן אלא לנווט את הציבור לעבר מסלול חיים טוב יותר.

כדאי לאפשר לכמה תלמידים החושבים שונה זה מזה, להסביר אחד מהמשפטים שעורר סערה, ולהגיב זה לזה.

מן המחלוקת אל הוויכוח ומהוויכוח אל האחריות

למורה

-10-

כאשר השיח הופך לוויכוח, תעצור המורה את הפעילות ותאמר:

לפני רגע רק עמדנו או נשארנו לשבת כתגובה למשפטי עמדה שונים. בדקות האחרונות האווירה

השתנתה. מה קרה? מה הביא לשינוי?

שאלות מנחות:

- מתי רק הבענו עמדות שונות?
- באיזה רגע נוצרה מחלוקת?
- מתי המחלוקת הפכה לוויכוח?
- מה גרם לכם לרצות להסביר את עמדתכם?
- מה גרם לכם לרצות להגיב לדברי הצד האחר?
- האם הקשבתם לאחר כדי להבין את עמדתו? או בגלל סיבה אחרת?
- האם מישהו שינה את עמדתו בעקבות הדברים ששמע?
- האם העובדה שלא שיניתם את דעתכם אומרת שהוויכוח נכשל?

מן המחלוקת אל הוויכוח ומהוויכוח אל האחריות

על בסיס תשובות התלמידים, תבנה המורה על הלוח את המהלך:

למורה

-11-

המורה תשאל את התלמידים מה המשמעות של כל מושג וכיצד הוא שונה מאחרים, או תעבור להמשגה בעצמה:

עמדה – מה שאני חושב/ת בנוגע לשאלה מסוימת.

מחלוקת – מצב שבו מתקיימות עמדות שונות כלפי אותה שאלה.

ויכוח – מפגש מילולי בין העמדות: הצדדים מסבירים, מנמקים, מגיבים ולעיתים מנסים לשכנע.

מן המחלוקת אל הוויכוח ומהוויכוח אל האחריות

למורה

-12-

המורה תשאל: מדוע אנשים מתווכחים? מה הם מבקשים להשיג באמצעות הוויכוח?
המורה תאסוף תשובות, ולאחר מכן תציג שלוש תכליות:

בירור והבנה – להבין טוב יותר את המחלוקת, לבחון טיעונים ולחדד את העמדה.

השפעה והכרעה – לנסות לשכנע, להגיע להסכמה או לקבל החלטה.

קיום משותף בתוך אי־הסכמה – לתת מקום לעמדות השונות וללמוד להמשיך לחיות יחד גם כשהמחלוקת אינה נפתרת.

המורה תאמר: לא כל ויכוח נועד להסתיים בכך שאחד הצדדים משתכנע. לפעמים הוויכוח מסייע לנו להבין טוב יותר את המחלוקת או לחדד את עמדתנו. לעיתים הוא נועד לאפשר הכרעה, ולעיתים הישגו הוא עצם האפשרות להשמיע את העמדות השונות ולהמשיך להיות שותפים גם בלי להגיע להסכמה.

המורה תשאל: האם ויכוח הוא תופעה שלילית?

בתום סבב העמדות מומלץ לסכם:

ויכוח אינו בהכרח דבר שלילי

הוא יכול לאפשר לנו להסביר את עמדתנו, לשמוע עמדה אחרת, לברר את השאלה ואפילו לשנות את דעתנו.

ויכוח אחראי אינו חייב להיות נעים, רגוע או נטול כעס, אפשר להתנגד בחריפות. האחריות נבחנת באופן שבו ההתנגדות מופנית ובגבולות שאינה חוצה.

עם זאת, ויכוח עלול לגלוש להשתקה, לזלזול, לפגיעה ולמריבה. לכן השאלה הראויה לחברה המקיימת חיים משותפים אינה אם יהיו בה ויכוחים, אלא איך הם יתנהלו.

לשם כך ראוי להרהר בשאלה **"איך אנחנו מתווכחים?"**

1. למה הכוונה במושגים "לגיטימי" ו"אחראי"?
2. במה נבדלים המושגים זה מזה?
3. האם כל מה שלגיטימי לומר – גם אחראי לומר?
4. האם שיח שאינו אחראי הוא בהכרח שיח לא לגיטימי?

שיח לגיטימי ושיח אחראי – לא תמיד אותו הדבר

שיח אחראי שואל:

"בהנחה שמותר לי לומר זאת –
כיצד אני בוח לומר זאת ומה אני מביא בחשבון
"כשאני עושה זאת?"

שיח לגיטימי שואל:

"האם מותר לקיים את השיח הזה
במסגרת הדמוקרטית?"

תחום השיח הלגיטימי

כל מה שנמצא בתוך גבולות השיח והמשחק הדמוקרטי

לגיטימי – לא אחראי

מותר לומר,
אך לא לוקח בחשבון
את האחר ואת המרחב
המשותף

"עמדה מטופשת,
אין לך מושג!"

תחום השיח האחראי

שיח שלוקח בחשבון:

- את האופן שבו אני מדבר/ת
- את האדם שמולי
- את המשך החיים המשותפים
והמרחב המשותף שלנו

לא לגיטימי (חציית הגבול)

עובר את גבולות השיח
הדמוקרטי –
הסתה, איומים, אלימות

"לא ניתן להם לחיות כאן!
צריך להוציא אותם
בכל דרך!"

בתוך התחום הלגיטימי – הבחירה היא שלנו

פחות אחראי

פוגע, מעליב, משפיל,
מקשה על שיח ועל המשך חיים משותפים

יותר אחראי

מכבד, מבקש להבין, מתנגד בצורה עניינית,
ומשאיר פתח להמשך שיח

המטרה: להתווכח ולחלוק על דברים – ובכל זאת להמשיך לחלוק את אותו מרחב ואת אותו בית משותף.

שיח לגיטימי

מתקיים בתוך גבולות השיח
והמשחק הדמוקרטי.

שיח אחראי

מביא בחשבון את אופן ניהול
המחלוקת, את האדם שמולנו ואת
המשך החיים במרחב המשותף.

המורה תזכיר לכיתה רגע מסוים שהתרחש במשחק משפטי העמדות, סביב משפט שהסעיר כמה מתלמידי ותלמידות הכיתה.

המורה תשאל: נניח שאתם חולקים על דברים ששמעתם, אילו אפשרויות עומדות בפניכם?

המורה תכתוב על הלוח את הצעות התלמידים (ניתן להוסיף הצעות שלא נאמרו):

לשאול שאלה; להסביר מדוע אני מתנגד/ת; לתת דוגמה; להפריע; ללעוג; לומר שהדובר אינו מבין דבר; לומר שהדובר צבוע; לנסות לשכנע; להקשיב ולבדוק אם הבנתי נכון את הדובר; להפסיק את השיחה; להרים את הקול.

כאשר האפשרויות שהועלו כתובות על הלוח, תשאל המורה:

1. אילו מן האפשרויות מקדמות את בירור המחלוקת?
2. אילו מסלימות את הוויכוח?
3. אילו פוגעות באדם ולא מתמודדות עם עמדתו?

המורה תבקש מהכיתה למיין את האפשרויות בהתאם לטורים המוצעים בטבלה:

ניהול לא-אחראי של ויכוח	תלוי בנסיבות	ניהול אחראי של ויכוח

האם יש תגובות שיכולות לעבור מעמדה לעמדה בהתאם לנסיבות?
אילו נסיבות עשויות לשנות את שיקול הדעת שלנו?

המורה תאמר:

הטבלה שיצרנו יחד מבטאת הבנה לכך שיש ניהול אחראי של ויכוח, ויש ניהול שאינו אחראי.

האחריות מתחילה ברגע שבו קיימת מחלוקת ועלינו לבחור כיצד להגיב לעמדה האחרת.

1. במה הבחירה שלנו תלויה?
2. על מה מבוסס שיקול הדעת שלכם, כאשר אתם נדרשים לבחור איך להגיב לעמדה אחרת שאתם חולקים עליה?

לסיכום:

אחריות אינה מתחילה לאחר שהוויכוח מסתיים. היא מתבטאת בכל בחירה שאנחנו עושים בתוכו.

בדמוקרטיה מותר להתנגד, לבקר ולהתווכח בחריפות. האחריות היא לשמור על האדם שמולנו, על הבית המשותף ועל כללי ההכרעה הדמוקרטיים.

מומלץ לשאול:

אילו כללים ראוי שנקבל על עצמנו, כאשר מתקיימת מחלוקת בכיתה?
(יש לרשום את הכללים שמציעים התלמידים והתלמידות).

מומלץ לשאול:

1. האם הכללים האלה תקפים לכל מחלוקת? מה הם משקפים?
2. האם ראוי להשתמש בכללים האלה גם לניהול מחלוקות מחוץ לכיתה?
3. אילו מחלוקות מרכזיות מתקיימות היום בחברה הישראלית?
4. מה המשמעות של ניהול לא אחראי שלהן?
5. אילו סיבות ראוי שיעמדו מול עינינו כאשר אנו נדרשים לניהול אחראי של מחלוקת? למה חשוב לנהל מחלוקת באופן אחראי?

דוגמה לכללים לניהול מחלוקת בכיתה:

1. לבקר את הטענה, המעשה או ההחלטה ולא לפגוע בכבודו או בגופו של אדם.
2. להקשיב כדי להבין את העמדה האחרת, גם בלי לקבל אותה.
3. להציג את דברי האחר באופן הוגן ולא לעוות אותם כדי שיהיה קל לתקוף אותם.
4. לנמק את עמדתנו ולהבחין בין עובדה, פרשנות ודעה.
5. להכיר בזכותם של אחרים להשמיע קול ולהישאר חלק מן המרחב המשותף.
6. לעצור ולבחון מחדש את השיח כאשר הוא הופך משפיל או פוגעני.
7. לעצור את השיח כאשר הוא חוצה את גבולות השיח הדמוקרטי באיום, בהסתה או באלימות.
8. לכבד הכרעה מחייבת שהתקבלה בהליך חוקי ודמוקרטי ותוך שמירה על זכויות התלמיד, בלי לוותר על הזכות להתנגד לה בדרכים חוקיות.

שאלות לסיכום:

1. האם מחלוקת כשלעצמה היא סכנה לדמוקרטיה? מדוע?
2. מתי, לדעתכם, מחלוקת חוצה את גבולות השיח הדמוקרטי?
3. מה קורה כאשר מי שחולק עלינו הופך בעינינו מיריב לאויב?
4. האם אפשר לעמוד בתקיפות על עמדה ואף להתווכח בחריפות, ובו בזמן לראות באדם שמולנו שותף? כיצד?
5. איזו אחריות מוטלת עלינו בעת מחלוקת?

מומלץ לסכם:

רצח ראש הממשלה יצחק רבין מזכיר לנו את המחיר הנורא שעלול להיות לחציית הגבול שבין מחלוקת פוליטית לגיטימית לבין דה-לגיטימציה, הסתה ואלימות. השמירה על הבית המשותף אינה מחייבת אותנו לחשוב אותו הדבר או לטשטש מחלוקות אמיתיות, אך מחייבת לזכור שגם כאשר אנחנו חלוקים, אנחנו ממשיכים לחלוק אותו מרחב, להיות תלויים זה בזה ולשאת באחריות לעתידה של החברה הישראלית.

להתווכח באחריות פירושו לא לחתור לניצחון בוויכוח, אלא לקחת אחריות על הבית שיישאר לנו ביום שאחריו.